

Характеристики робочого місця як чинники розвитку самоефективності підприємців сфери торгівлі

І.Б. Абдуллаєва
аспірант лабораторії
організаційної
психології,
Інститут психології
імені Г.С. Костюка
НАПН України

У статті представлено результати емпіричного аналізу даних, отриманих у ході дослідження чинників розвитку самоефективності підприємців. Проаналізовано зв'язок загальної та підприємницької самоефективності з такими чинниками робочого місця, як кількість найманих працівників, задоволеність розташуванням і обладнанням робочого місця та середня площа торгового місця.

В статті представлені результати емпіричного аналізу даних, отриманих при дослідженні факторів розвитку самоефективності підприємців. Проаналізована зв'язок загальної та підприємницької самоефективності з такими чинниками робочого місця, як кількість найманих працівників, задоволеність розташуванням і обладнанням робочого місця та середня площа торгового місця.

The article presents the results of the empirical investigation of personal factors of development of the entrepreneurs' self-efficacy. It analyzes the correlation between general and entrepreneurial self-efficacy and such workplace factors as number of workers, workplace equipment and location satisfaction and workplace area.

Ключові слова: самоефективність, підприємницька самоефективність, чинники робочого місця.

Постановка проблеми

У сучасній психології, вивчення феномену самоефективності особистості постає актуальною проблемою для повного та глибокого розуміння особливостей успішної діяльності особистості. Її вивчення дає змогу визначити шляхи формування особистістю переконань про власну ефективність, виявити чинники, що впливають на формування цих переконань. Оскільки специфіка самоефективності вимагає її розгляду в межах певної діяльності, доречним, на наш погляд, є розгляд феномену самоефективності у сфері психології підприємництва та, зокрема, вивчення конкретно підприємницької самоефективності.

Оскільки самоефективність підприємця виступає однією з передумов його успішної діяльності, то її вивчення дає змогу не тільки прослідкувати шляхи формування ефективної поведінки підприємця, а й створити методики і технології, що дають

можливість значно підвищити рівень самоефективності підприємця.

Таким чином, є необхідним вивчення чинників, що впливають на розвиток підприємницької самоефективності. Одними з таких, що входять до моделі чинників розвитку самоефективності підприємця, на нашу думку, є чинники, пов'язані з особливостями праці та характеристикою робочого місця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблеми самоефективності підприємців і чинників її розвитку досить широко розглядалися зарубіжними вченими [1-4]. Щодо вітчизняних дослідників, то певні аспекти підприємницької самоефективності та чинників, що впливають на успішність діяльності підприємців, розглядалися О.В.Креденцер [5], Т.Ю. Кулаковським [6], Н.М. Кульбідю [7], Ю.Ф. Пачковським [8], Т.П. Чернявською [9] та іншими.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Досліджень, присвячених підприємницькій самоефективності та чинникам її розвитку, у вітчизняній психології досі бракує. Також мало уваги приділено впливові умов праці підприємців сфери торгівлі, особливо представників малого бізнесу, на їх продуктивність і саморозвиток. Хоча сучасні умови й демонструють важливість цього питання як для економічного розвитку, так і для розуміння психології підприємця.

Формулювання цілей статті

Метою статті є здійснення аналізу емпіричного вивчення чинників розвитку самоефективності підприємців, що пов'язані з характеристиками робочого місця.

Виклад основного матеріалу дослідження

Для досягнення поставленої мети в дослідженні було використано тест на загальну самоефективність (М. Шерер, Д. Мадукс, адаптація А.В. Бояринцевої) [10], методика «Шкала підприємницької самоефективності» (А. Денубл, адаптація О.В. Креденцер, І.Б. Абдуллаєвої) [1] та авторську анкету. У дослідженні взяли участь 100 підприємців сфери торгівлі м. Черкаси.

Досліджуючи взаємозв'язок між самоефективністю підприємців і характеристиками робочого місця, нами було виявлено кореляційний зв'язок (на рівні $p < 0,01$ та

$p < 0,05$) між загальною та підприємницькою самоефективністю і такими чинниками, пов'язаними з робочим місцем підприємця, як кількість найманих працівників, задоволеність розташуванням робочого місця й умовами праці, середня площа торгового місця (табл. 1). Наявність оберненого зв'язку пояснюється тим, що ствердна відповідь на певне питання з анкети отримувала найнижчий бал.

Отже, зважаючи на знайдений кореляційний зв'язок між самоефективністю підприємців і чинниками робочого місця, розглянемо кожен із них детальніше.

Нами було знайдено статистично значущий взаємозв'язок (на рівні 0,001) між загальною підприємницькою самоефективністю та чинником «кількість працівників».

Як видно з табл. 2, зі зростанням кількості найманих працівників, зростає рівень загальної підприємницької самоефективності. Так, 86,4% респондентів із низьким рівнем самоефективності не мають найманих працівників, і лише 9,1% мають від 1 до 5 працівників; водночас 35,7% опитаних із високим рівнем самоефективності працюють самостійно, а 64,3% – мають найманих працівників. Тобто, наявність додаткової робочої сили позитивно позначається на розвитку підприємницької самоефективності, оскільки дає змогу більше часу присвячувати пошукові товару чи взаємодії з інвесторами, знімаючи необхідність постійно знаходитися на торговельній точці. Наявність працівника

Таблиця 1

Взаємозв'язок між самоефективністю підприємців і чинниками робочого місця

	Загальна самоефективність	Загальна підприємницька самоефективність
Кількість найманих працівників	,173	,211*
Задоволеність розташуванням торгового місця	-,331**	-,325**
Задоволеність умовами праці (обладнанням) торгового місця	-,255*	-,349**
Середня площа торгового місця	,288**	,297**

Примітка: ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Взаємозв'язок між самоефективністю підприємців і кількістю найманих працівників (у % загальної кількості опитаних)

		Кількість найманих працівників			
		немає	від 1 до 5	від 6 до 20	більше 21
Загальна підприємницька самоефективність, рівні	низький	86,4**	9,1**	0,0**	4,5**
	середній	78,0**	14,0**	8,0**	0,0**
	високий	35,7**	64,3**	0,0**	0,0**

Примітка: ** $p < 0,001$

або помічника також зменшує напруження, що виникає внаслідок виконання надмірної кількості підприємницьких завдань і знижує рівень стресу підприємця.

Стосовно загальної самоефективності, то тут значимого зв'язку не було встановлено, що, на нашу думку, можна пояснити незначною різницею в кількості респондентів із високим рівнем самоефективності та наявністю найманих робітників – 44,8% мають від 1 до 5 робітників, а 51,7% – жодного.

Наступний аналіз взаємозв'язку загальної самоефективності та чинника «розташування робочого місця» виявив наявність зв'язку на рівні тенденції ($p < 0,05$). Як видно з табл. 3, чим вищою є задоволеність місцезнаходженням торгового місця, тим вищим є рівень загальної самоефективності. Так, у підприємців із низьким рівнем самоефективності відповіді «так» і «ні» розподілилися майже порівну – 28,6% та 25% відповідно. На високому рівні самоефективності це співвідношен-

ня інше – 62,1% проти 3,4%.

Щодо загальної підприємницької самоефективності, то значимого зв'язку з розташуванням робочого місця не було виявлено.

Схожим до вищевказаного, є результат аналізу взаємозв'язку загальної та підприємницької самоефективності та чинника задоволеності умовами праці (табл. 4). Виявлений зв'язок на рівні тенденції ($p < 0,05$) демонструє, що досить маленький відсоток опитаних із високими рівнями загальної та підприємницької самоефективності задоволені умовами праці – 31% та 32,1% відповідно. І хоча у переважній кількості підприємців зі зростанням задоволеності умовами праці зростає рівень самоефективності, усе ж однозначно чіткої картини не вимальовується. На наш погляд, така ситуація зумовлена тим, що певній кількості опитаних важко дати однозначну відповідь на питання про обладнання робочого місця, адже на ринку, де більшість із них працює, лише останнім

Таблиця 3

Взаємозв'язок між самоефективністю підприємців і розташуванням робочого місця (у % загальної кількості опитаних)

		Задоволеність розташуванням торгового місця				
		Задоволений	Скоріше «так», ніж «ні»	Скоріше «ні», ніж «так»	Незадоволений	Важко відповісти
Рівні загальної самоефективності	н	28,6*	10,7*	10,7*	25,0*	25,0*
	с	30,2*	25,6*	14,0*	11,6*	18,6*
	в	62,1*	24,1*	6,9*	3,4*	3,4*

Примітка: * $p < 0,05$

Взаємозв'язок між самоефективністю підприємців і задоволеністю умовами праці (у % загальної кількості опитаних)*

		Задоволеність умовами праці (обладнанням) торгового місця				
		Задоволений	Скоріше «так», ніж «ні»	Скоріше «ні», ніж «так»	Незадоволений	Важко відповісти
Рівні загальної самоефективності	н	14,3	3,6	39,3	25,0	17,9
	с	18,6	27,9	18,6	25,6	9,3
	в	31,0	31,0	20,7	3,4	13,8
Загальна підприємницька самоефективність, рівні	н	9,1	13,6	27,3	27,3	22,7
	с	20,0	16,0	30,0	22,0	12,0
	в	32,1	39,3	14,3	7,1	7,1

Примітка: * $p < 0,05$

часом почали впроваджувати більш-менш нормативні стандарти обладнання торговельної точки. А тому вимоги до нього у підприємців ще перебувають на стадії формування.

Далі нами було проаналізовано наявність зв'язку між загальною та підприємницькою самоефективністю та чинником середньої площі торгового місця.

Було встановлено наявність взаємозв'язку (на рівні $p < 0,01$) між загальною підприємницькою самоефективністю та середньою площею торгового місця. Як видно з табл. 5, зі збільшенням торгової площі зростає підприємницька самоефективність. Так, кількість підприємців, що мають низький рівень самоефективності, зменшується зі зростанням торгової пло-

щі – від 72,7% (площа до 5 м²) до 0,0% (площа понад 20 м²), а кількість підприємців із високим рівнем самоефективності – збільшується від 32,1% (площа до 5 м²) до 64,3% (площа 5-20 м²).

Такі результати демонструють залежність підприємницької самоефективності від фактичної площі робочого місця, тобто від можливості розмістити найкращим чином товар, надати до нього доступ та, де це можливо, випробувати його. Достатня торгова площа дає можливість реалізувати більшу кількість товару, підтримувати економічну ефективність, а отже, підвищувати рівень переконаності у власній підприємницькій ефективності.

Щодо загальної самоефективності, то взаємозв'язку тут не було встановлено.

Таблиця 5

Взаємозв'язок між самоефективністю підприємців і середньою площею робочого місця (у % загальної кількості опитаних)

		Середня площа торгового місця		
		До 5 м ²	5-20 м ²	Більше 20 м ²
Загальна підприємницька самоефективність, рівні	низький	72,7*	27,3*	0,0*
	середній	72,0*	24,0*	4,0*
	високий	32,1*	64,3*	3,6*

Примітка: * $p < 0,01$

Отримані нами дані підтверджуються низкою наукових досліджень у сфері торговельного підприємництва. Так, В.І. Блонська необхідними умовами ефективного виконання підприємницької діяльності вважає повноцінне використання наявної ресурсної бази підприємця, що включає зростання торгового персоналу та можливість користування матеріально-технічною базою (обладнання) зокрема [11].

Висновки

Дослідження виявило взаємозв'язок між загальною та підприємницькою самоефективністю підприємців і чинниками характеристики робочого місця.

Було виявлено статистично значущий зв'язок (на рівні 0,001) між загальною підприємницькою самоефективністю та чинником «кількість працівників»; зв'язок на рівні тенденції ($p < 0,05$) між загальною самоефективністю та чинником «розташування робочого місця»; зв'язок на рівні тенденції ($p < 0,05$) загальної та підприємницької самоефективності та чинника задоволеності умовами праці; встановлено наявність взаємозв'язку (на рівні $p < 0,01$) між загальною підприємницькою самоефективністю та середньою площею торгового місця.

Література

1. *Alex F. De Noble*. Entrepreneurial self-efficacy: the development of a measure and its relationship to entrepreneurial action / De Noble, A.F., Jung, D. and Ehrlich, S.B. // *Frontiers of entrepreneurship research*. – 1999.
2. *Chen C. C.* Does Entrepreneurial self-efficacy distinguish entrepreneurs from managers? / C.C. Chen, P.G. Greene, A. Crick // *Journal of Business Venturing*. – 1998. – №13. – P. 295-316.
3. *Daniel P. Forbes*. The effects of strategic decision making, on entrepreneurial self-efficacy / Daniel P. Forbes // *Entrepreneurship: Theory and Practice*. – 2005.
4. *Jeffrey E. McGee*. Entrepreneurial self-efficacy: refining the measure / Jeffrey E. McGee, Mark Peterson, Stephen L. Mueller, Jennifer M. Sequeira // *Entrepreneurship: Theory and Practice*. – 2009. – Vol. 33, Issue 4 – P. 965-988.
5. *Креденцер О. В.* Психологічні умови підготовки підприємців до професійної діяльності у сфері торговельного бізнесу : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.10 «Організаційна психологія; економічна психологія» / О. В. Креденцер. – К., 2009. – 20 с.
6. *Кулаковський Т. Ю.* Психологічні чинники розвитку здібностей до підприємництва : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.10 «Організаційна психологія, економічна психологія» / Т. Ю. Кулаковський ; АПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. – К., 2010. – 20 с.
7. *Кульбіда Н. М.* Особистісні детермінанти успішної професійної підготовки майбутніх підприємців : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Н. М. Кульбіда ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2005. – 20 с. - укр.
8. *Пачковський Ю. Ф.* Психологія підприємництва : Навч. посіб. / Ю. Ф. Пачковський. – К. : Каравела, 2006. – 408 с.
9. *Чернявська Т. П.* Понятійний апарат, використовуваний в дослідженні успішності суб'єкта в бізнес-діяльності / Т. П. Чернявська // *Вісник Одеського національного університету. Психологія* / редкол. : Т. П. Вісковатова (наук. ред.) [та ін.]. – Одеса : Астропринт, 2010. – Том 14, Вип. 17. – С. 402-411.
10. *Бояринцева А. В.* Мотиваційно-когнітивні характеристики личности молодого предпринимателя : автореф. дис. ... канд. психол. наук / А. В. Бояринцева. – М., 1995. – 19 с.
11. *Блонська В. І.* Роздрібний товарообіг торговельного підприємства та напрямки ефективного управління ним у сучасних умовах господарювання / В. І. Блонська, К. О. Феофанова // *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України* : Збірник науково-технічних праць. – Вип. 18.4. – Львів : НЛТУ України, 2008. – С. 123-127.